

ÎNCARTIRUIREA MILITARILOR RUȘI ÎN BASARABIA (SEC. XIX - ÎNCEPUTUL SEC. XX)

VITALIE CIOBANU*

După ce Basarabia a fost anexată la Rusia, prin pravila din 1813 referitoare la conducerea vremelnică a Basarabiei fusese stabilit, odată cu funcția Governorului provinciei, și funcția de comandant militar al ținutului. Imediat după anexare problema militară urmă să ocupe un rol primordial în activitatea ținutului¹. Conducerea semicivilă stabilită inițial, în anul 1828, este deja substituită prin noua lege militară.

Multe din aspectele vieții social-politice ale Basarabiei sec. XIX au fost în mod conștient ignorate de istoriografia timpului. Un studiu detaliat în acest sens ar constitui un moment de mare actualitate, pentru că problema militară și recrutarea la slujbă a populației reprezintă un element primordial, determinat în mare măsură de colonizarea și rusificarea ținutului.

Completarea armatei ruse se realiza conform unui statut elaborat în 1831, care prevedea serviciul militar obligatoriu doar pentru țărani, copiii ostașilor și păturile de jos ale populației orășenești. Acest act, ceva mai „progresist” decât anteriorul, înlocuise termenul de serviciu militar pe viață cu serviciul pe termen de 25 de ani, vârsta de recrutare variind între 20 și 35 ani. Din 1835 până în 1854 se recrutau anual, în medie pe tot imperiul, aproximativ 80.000 de oameni, în raportul de o persoană la douăzeci și șase locuitori. Conform legislației de recrutare, imperiul fusese divizat în partea de est și partea de vest, din considerentul ca în fiecare dintre părți recrutarea urma să se facă peste un an, în raportul de cinci-șapte recruți la o mie de oameni². Armata includea 1.027.899 de militari, în caz de acțiuni militare această cifră se majora, modificându-se raportul cifrelor de recrutare³. În principiu legile și documentele oficiale ruse, ucazurile țarului ce datau până la anii șaptezeci ai sec. XIX referitoare la recrutarea obligatorie conțineau indicații de felul: „cu excepția populației Basarabiei”⁴.

În rezultatul reformei administrativ-militare au fost constituite 15 districte militare, conducerea acestora urmând să îndeplinească funcțiile unui mic minister militar. În jurisdicția acestor „ministere” locale se aflau toate activitățile militare din localitate; acestora nu li se supuneau doar unitățile de gardă, cele de grenadieri,

* Muzeul Militar Chișinău, Republica Moldova.

¹ N. Ciachir, *Basarabia sub stăpânirea țaristă. 1812-1917*, București, p. 32.

² P. Zaicnicovschii, *Voennie reformi 1860-1870 godov v Rossii*, Moscova 1952, p. 18.

³ *Ibidem*, p. 17.

⁴ Arhiva Națională a Republicii Moldova, fond 2, inv. 1, dos. 7426 (1-228), p. 7.

corpurile de armată Caucaz și Orenburg⁵. Acest act legislativ este introdus în circuitul militar de către generalul Miliutin. Vechiul sistem de recrutare, organizat în baza principiului de tragere la sorți, care determina soarta fiecărui bărbat apt de serviciu militar și a voluntarilor fusese înlocuit. Respectiva recrutare nu presupunea dreptul la răscumpărare bănească. Vechiul sistem de mobilizare era susținut și de boierii conservatori, care insistau ca din corpurile de ofițeri să facă parte exclusiv nobilimea⁶.

În Basarabia serviciul militar obligator este introdus în anul 1874, pe timpul guvernatorului Nicolai Șebeco. Tinerii erau mobilizați pentru armata permanentă și pentru miliția populară. Se solicita un singur an de recrutare, persoanele care la acel moment îndeplineau vârsta de douăzeci de ani. Recrutarea se efectua în perioada 1 noiembrie - 15 decembrie. Toți bărbații rămași în afara serviciului militar activ, apți să poarte arma, erau înregistrați în miliția populară. Vârsta de până la patruzeci de ani era considerată potrivită pentru recrutare; în această structură nu erau scutiți nici cei întorși din serviciul activ, dar care nu depășiseră vârsta nominalizată⁷.

Un alt aspect al problemei l-a constituit prezența unităților militare imperiale în teritoriu. Încartuirea militarilor ruși s-a produs încă la venirea trupelor țariste în Principate. Procedura de încartuire reprezenta o povară pentru populația din ținut, deoarece ostașii erau încartuiți nu în localuri predestinate oștirii, ci pe la casele locatarilor din ținut, indiferent de apartenența lor socială.

Unitățile locale (armata se împărțea în unități locale și unități de logistică), se supuneau șefului de district militar. În gubernie, exista un șef militar, responsabil de unitățile dislocate în teritoriul dat. Această ierarhie și acest element militar conducea la dispariția autonomiei guberniei Basarabia⁸. Încartuirile se operau, în Basarabia, încă de pe timpul războaielor ruso-turce. În 1806-1812, „una din cele mai împovăraătoare prestații impuse Moldovei și Țării Românești de către administrația rusă era încartuirea militarilor în casele locuitorilor pe timpul iernii, iar a unei părți dintre ei pe tot parcursul anului”⁹.

Locuitorii încercau, prin diferite metode, să opună rezistență acestei găzduiri forțate. Uneori basarabenii devastau anumite părți ale clădirilor, îndeosebi sobele, ușile, podelele, scoțând intenționat geamurile, numai ca acești „oaspeți” nepoștiți să nu fie cazați în casele lor. Deoarece supușii străini erau scutiți de încartuire mulți dintre proprietari se străduiau să dea, temporar, clădirile în arendă.

Practic, militarii ruși erau și alimentați de populația băstinașă. Conform unui ordin din 1809, administrația militară rusă considera inutil a repartiza ostașilor rația alimentară, pentru că unitățile au fost repartizate pe la casele oamenilor, care îi și hrăneau din „bunăvoință”¹⁰. Locuitorii Principatelor fuseseră obligați să întrețină armata rusească cu alimente și furaje, „să-i asigure pe militari cu mijloace de transport, cu lemne, brațe de muncă, să plătească medicamente, porția de carne, să întrețină

⁵ P. Zaicovschi, *Samoderjavie i russcaea armia na rubeje XIX-XX stoletia*, Moscova, 1973, p. 90.

⁶ N. Ciachir, *Basarabia sub stăpânirea țaristă 1812-1917*, p. 54.

⁷ *Ustav o voinscoi povinosti, 1-go ianvarea 1874 g.*, p. 12.

⁸ P. Zaicovschi, *Voennie reformi 1860-1870 godov v Rossii*, p. 87.

⁹ A. Agachi, *Încartuirea militarilor ruși în casele locuitorilor Moldovei și Țării Românești în anii de ocupație 1806-1812*, în „Destin Românesc”, revistă de istorie și cultură, 1999, nr. 1, p. 66.

¹⁰ Arhiva Națională a Republicii Moldova, fond 1, inv. 1 dos. 612, f. 52.

spitalele militare, suportând povara interminabilelor corvezi și a insuportabilelor impozite...”¹¹.

Decretul Senatului din 18 decembrie 1835 împărțea teritoriul Basarabiei nu în șase județe cum fusese anterior, ci în opt ținuturi: Hotin, Iași, Soroca, Chișinău, Orhei, Bender, Cahul, Acherman. Izmailul se supunea unei conduceri speciale, numite „Grodonacialsvomi Izmailschimi”. Printr-un act militar datat cu anii treizeci, numărul populației basarabene era de patru sute șaptezeci și patru mii oameni¹².

Date statistice privind încartiruirea oștirii în Basarabia (prezentate de administrația militară rusă) în anii treizeci ai sec. XLX:

Denumirea județului		Numărul de case		Numărul de locuitori		Distribuirea ostașilor pe la case		
		Orașe	Sate	Bărbați	Femei	Încăpătoare	Obișnuite	Îngrămădite
După noua împărțire teritorială	După vechea împărțire teritorială							
Hotin		850	23087	65395	58919	7000	21000	63000
Iași	Iași	789	23114	54577	57097	-	-	-
Soroca								
Chișinău	Orhei							
Orhei		3216	26565	76959	68546	9000	27000	81000
Bender		1050	8367	25099	20569	3000	9000	27000
Cahul	Leova sau anterior Izmail	2846	2000	10697	9235	1500	4500	13500
Izmail								
Acherman din acest județ câteva localități au trecut la Izmail		1691	5286	18788	14325	2500	7500	22500
Total		10442	88417	251515	282691	30000		

Până la aplicarea noii reforme administrative încartiruirea urma să se execute conform datelor vechi¹³.

¹¹ A. Agachi, *Încartiruirea militarilor ruși în casele locuitorilor Moldovei și Țării Românești în anii de ocupație 1806-1812*, în „Destin Românesc”, revistă de istorie și cultură, 1999, nr. 1, p. 73.

¹² Arhiva Națională a Republicii Moldova, fond, cu harta, f. 4.

¹³ *Ibidem*. f. 4, revers.

Din tabel deducem că la fiecare casă urmau să fie încartiruiți trei, uneori chiar patru ostași; în județul Iași și Soroca încartiruirea nu se realiza, așa că celelalte județe urmau să găzduiască câte cinci militari de casă.

Conform statisticii, localitățile din județele Iași, Bender, Cahul, Acherman fuseseră considerate convenabile pentru manevrele de cavalerie și artilerie, deoarece aici existau cantități suficiente de furaj și multe câmpii pentru imășuri. Prețurile pentru alimentarea ostașilor și furajului pentru cai erau minime și, în general, ei luau alimentele gratis.

În toate cele opt județe se aflau garnizoane permanente. În centrele de județ existau batalioane de garnizoană și detașamente pentru invalizi.

Din 1878 funcționarilor militari și ofițerilor li se interzicea să repartizeze și să încartiruiască militarii. Ei exercitau aceste drepturi în baza articolului 584, care prevedea că numai atunci când lipsesc reprezentanții conducerii locale sau ai poliției, comandanții de unitate își puteau asuma această responsabilitate. Proprietarii de case nu erau obligați să găzduiască ostași, dacă aceștia nu dispuneau de bilet de cazare¹⁴.

După ce erau găzduiți de către locatari, ofițerii aveau dreptul să-și cazeze aici soțiile și copiii¹⁵.

În teritoriu fusese declarată situația de cazarmă. Se considerau încăperi de cazarmă casele de stat ce puteau caza un escadron sau o baterie. Locuința era considerată cazarmă dacă în ea putea fi cazat un pluton. De statutul acesta erau scutite doar palatele, bisericile și mănăstirile, instituțiile oficiale, sinagogile, moscheile, fabricile, farmaciile, stațiile de poștă¹⁶.

Legislația rusă referitoare la aprovizionarea celor încartiruiți obliga populația băștinașă să ofere hrană unităților militare ce nu erau dislocate permanent în acest teritoriu și, deci, nu erau asigurate. Este vorba, îndeosebi, de grupurile de militari recrutați ce urmau a se deplasa spre locurile permanente de dislocare, de membrii delegațiilor, de persoanele ce tranzitau, plecând în concedii etc. La „punctele de înnopțare” ei trebuiau să primească alimente de la stăpâni sau de la vecinii acestora¹⁷. În acest scop militarul trebuia să primească o sumă zilnică de bani pentru aprovizionare, eliberată din haznaua statului. Mărimea rației alimentare se stabilea anual, în dependență de prețurile de achiziție stabilite pentru regiunea dată. Tabelul de plată era stabilit anual, pentru fiecare district militar, de către colegiul militar de district¹⁸.

Pe parcursul sec. XIX s-au emis mai multe legi care reglementau necesitățile de aprovizionare ale militarilor. Cifrele, însă, erau prezentate doar în documentele oficiale, în practică, sumele nu erau achitate. Localnicii erau intimidăți, plătiți parțial. Uneori, din bună voință, locatarul oferea o hrană gratuită. Actele oficiale reglementau că locatarul era obligat să hrănească militarul de două ori în zi, seara, în ziua sosirii și dimineața, la plecare¹⁹. Conform articolului 92 al legii despre încartiruirea militarilor

¹⁴ *Polnii sbornik vseh zakonov s razesenieniami po cvartirnomu dovolstviiu*, Sanct-Petersburg, 1990, p. 124.

¹⁵ *Ibidem*. p. 17-18.

¹⁶ *Ibidem*. p. 96.

¹⁷ *Ibidem*. p. 122.

¹⁸ *Ibidem*. p. 123. Legile din 13 iunie 1821, 30 iunie 1863, 31 august 1876, 2 iunie 1889.

¹⁹ *Ibidem*. Legile din 19 noiembrie 1813, 17 iunie 1842, 14 martie 1894.

(1821), încartiruitul trebuia să insiste ca în meniu să fie inclusă făină, crupele, carnea, peștele, mazărea, cartofii și tot ce poate servi la îmbunătățirea mâncării.

Mai exista și un alt aspect al problemei militare din Basarabia. Prin decretul din 3 decembrie 1868 fusese aprobat regulamentul de funcționare a oastei de cazaci, aduși în Basarabia. Până la 1 ianuarie 1875, celor 6970 de foști cazaci li s-au repartizat 45.300 ari de pământ (în medie câte 6.7 ari de persoană)²⁰. În schimb, cazacii erau obligați să dea statului, pe timp de pace, două regimente care să asigure ordinea publică și să țină cordoanele, tot ei fiind încadrați și în garda de ordonanțe a guvernatorului general din Odesa²¹. Armata cazacilor era supusă Guvernatorului Basarabiei și comandată de un ataman. În anul 1898 acesta avea gradul de colonel și reședința în târgul Bairamcea, județul Acherman²².

Colonizarea Basarabiei s-a realizat și cu ajutorul veteranilor armatei ruse care, retrăgându-se în rezervă, rămâneau să trăiască în acest ținut, contribuind, totodată, la rusificarea guberniei. Această categorie de persoane era scutită de orice impozite, membrii ei fiind luați la evidență doar pentru număr²³.

Am prezentat doar câteva momente ce vizează fărădelegile comise în Basarabia în secolul „modernizării”.

Faptele și evenimentele expuse reprezintă doar mici aspecte ale spectrului militar din teritoriu, contribuind doar parțial la restabilirea tabloului evenimentelor produse, pe parcursul sec. XIX, în Basarabia.

THE BILLET OF THE RUSSIAN SERVICEMEN
(THE 19TH CENTURY - THE BEGINNING OF THE 20TH CENTURY)
Abstract

The present research reveals some aspects related to the military Russian policy carried out in Bessarabia in the XIX century – the beginning of XX century.

Some essential facts on the recruitment on the territory between Dniester and Prut in the Russian army, which began in 1870 are presented, facts that have never been presented by historiographers before, as well as some elements related to the military Russian units stations in this area after its enclosing to the Russian Empire.

²⁰ *Istoria R.S.S. Moldovenești*, vol. X, Chișinău, 1967, p. 514.

²¹ Zamfir C. Arbure, *Basarabia în sec. XIX*, Chișinău, 2001, p. 500.

²² *Ibidem*. 499.

²³ I. Anșupov, *Russcoie naselenie Besarabii i levoberejnogo podnestroviia conța XVIII-XIXV*, Chișinău 1996, p. 62.